

MAMLAKATDA INSON KAPITALINING ROLI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.11399669>

Ruzmetova Gulira'no Atabekovna

Urganch davlat universiteti mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya: Mintaqaning yoki mamlakatning taraqqiyoti va tanazzulini bir necha komponentlar belgilaydi, biroq bir nechta ma'lumotnomalarda odatda inson kapitali milliy va global raqobatbardoshlikni amalga oshirishda juda muhim komponent ekanligi ta'kidlanadi. Iqtisodiy o'sishni rivojlantirish va oshirish uchun inson resurslarini rivojlantirishga e'tibor qaratish juda muhimdir.

Kalit so'zlar: inson kapitali, mintaqaviy taraqqiyot, raqobatbardoshlik, ta'lim.

So'ngi yillarda har sohada inson kapitali atamasi tilga olinmoqda. Asosan, inson kapitalining asosiy g'oyasi nafaqat moddiy boylik, texnologiya, transport, yer va infratuzilmalar kabi resurslarga bog'liq, balki foyda keltiradigan kapitalning barchasiga e'tibor qaratishdir. Shuningdek, kapitalning sifat va miqdorini, jumladan investitsion faoliyatni yaxshilashga qaratilgan xarajatlar sifatida ham qaralishi mumkin.

Inson kapitalida inson – obyektning asosiy kalitidir, shunday akan inson kapitali har doim tashkilot va kompaniyalar strategiyalarini amalga oshirishda iste'dod va ko'nikmalarni optimallashtirish uchun strategik rejalashtirishga e'tibor qaratadi. Aniqroq aytganda, inson kapitali bu insonni tashkilot yoki kompaniyaning aktiviga aylantiradigan bilim, tajriba, ko'nikmalarining aspektlari yig'indisi hisoblanadi. Bundan tashqari tashkilot yoki kompaniyaga inson kapitali motivatsiya, individual qobiliyatlar, guruhda ishlash qobiliyatlari, guruhlar o'rtasidagi hamkorlikni rivojlantirish orqali kundalik operatsiyalarda qiymat qo'shishi mumkin bo'lgan asosiy komponentdir. Bunday holatda inson kapitali (xodimlar)ning hissasi tashkilot yoki kompaniya samaradorligini oshirish, xodimlarning bilimlarini tashkilot yoki kompaniyaga o'tkazish va tashkilot yoki kompaniyaning madaniyatini o'zgartirish uchun xodimlarning ko'nikmalarini rivojlantirishdan iborat. Oddiy qilib aytadigan bo'lsak, inson kapitali "mahsuldorligi"ga hissa qo'shadigan tug'ma yoki orttirilgan har qanday bilim yoki xususiyatlardir.

Gari Bekkerning "Inson kapitali: Ta'limga maxsus havola bilan nazariy va empirik tahlil" asarida (va 1962 yilda "Siyosiy iqtisod" jurnalidagi "Inson kapitaliga sarmoya" maqolasidan oldin) Bekker bu atamani ishlatishda ikkilanganligini qayd etadi va "inson kapitali" deb nomlaydi, shuningdek, tanqiddan ehtiyot bo'lish uchun uzun subtitr ishlatgan[1].

Inson kapitali indeksi bo'yicha Singapur davlati birinchi o'rinni egallab, erishilgan potensial foizi 0,88 ni tashkil qiladi. Singapur o'qitish va siyosatlar, hamkorlikda rejalashtirilgan va tuzilgan ta'limlar orqali inson kapitalini rivojlantirishni rag'batlantiradigan mamlakatlardan biridir. Mamlakatning tabiiy resurslarga ega emasligi inson resurslarini o'zining eng muhim strategik kapitali deb hisoblaydi. Binobarin, Singapurda inson kapitalining kuchi iqtisodiy o'sishda ijobiy rol o'ynashi mumkin. Bir necha 10 yillar oldin, Singapur malakali kadrlarning yetishmasligi va tropik kasalliklarning yuqori darajasidagi mamlakat edi, biroq, mamlakat o'zining inson resurslarini yuqori malakali kuchga aylantirdi, shuningdek, tropik kasalliklarga qarshi turli xil vositalar qo'llab, ularning keskin kamaiyishiga erishdi. Shu sababdan Singapur Jahon bankining inson kapitali indeksi bo'yicha eng yuqori ko'rsatkichlarga ega davlat sifatida qabul qilindi[2]

Inson kapitali inson resurslarini ko'paytirish orqali kelajakdagi pul va psixologik daromadlarga ta'sir ko'rsatadigan faoliyat bilan bog'liq tushuncha sifatida qaralib, ushbu faoliyatlarga binoan inson resurslariga investitsiyalar zarur. "Inson resurslari ishchi kuchining umumiy ko'nikmalari va qobiliyatlarini aks ettirgan holda, agar u diqqat bilan ishlab chiqilgan bo'lsa, u raqobatdosh ustunlik uchun optimallashtirilishi mumkin. Bu vazifa mamlakat iqtisodiyotining barcha manfaatdor tomonlari: hukumat, ish beruvchilar va kasaba uyushmalarining birgalikdagi mas'uliyati hisoblanadi. Biz ishchi kuchimizni yangi iqtisodiyotga tayyorlar ekanmiz, biz to'rt o'lchovga e'tibor qaratamiz: bilim kapitali, inson kapitali, tasavvur kapitali, hissiy kapital va ijtimoiy kapital"(Department of Labor, 2001)

Inson kapitali lingvistik jihatdan ikkita asosiy so'z (model)dan, ya'ni "inson" va "kapital" so'z (model)laridan iborat [3]

Kapital – ishlab chiqarish jarayonida tovar yoki xizmatni iste'mol qilmasdan ishlab chiqarish uchun foydalaniladigan ishlab chiqarish omilidir. Kapitalning ushbu ta'rifiga asoslangan holda, inson kapitalidagi odamlar mashina va texnologiyalar kabi kapital shaklidir. insoniyat ishlab chiqarish, iste'mol va transaksiyalar kabi barcha iqtisodiy faoliyatda ham asosiy rolga, shuningdek, ma'suliyatga egadirlar.

Fikrimizcha, yuqoridagi nazariyaning rivojlanishidan inson kapitali tushunchasi 3 ta tushunchaga ajralishi mumkin.

Birinchi tushuncha – bu inson kapitali individual sifatida, ya'ni inson modeli insonda mavjud bilim va ko'nikmalar kabi qobiliyat ekanligini ta'kidlaydi. Bu haqda Rastogi [4] “inson kapitali bu shaxslar ega bo'lgan bilim, malaka, munosabat, sog'liq va shaxsiy xususiyatlaridir” degan.

Ikkinchi tushuncha – bu inson kapitali tashkilot yoki kompaniyaning ishchi kuchi potentsiali (malakali ishchi kuchi) sifatida. Bu haqda rus olimi K.N.Chigeryayev[5] korxonada inson kapitalining rivojlanishi uchun uning intellektual kapitalga investitsiyalarning rentabelligi, uning fikriga ko'ra “sog'liqni saqlash”dan yuqoriroq. Ammo shuni ta'kidlash kerakki, sog' tanda – sog'lom aql, ishchi kuchini malakali tibbiy yordam bilan ta'minlash, uning unumdor ishlash prinsiplarini oshiradi.

Uchinchi tushuncha – bu inson kapitali butun bir mintaqaning va hatto mamlakatning malakali ishchi kuchi potentsiali sifatida.

Inson resurslarini ko'paytirish ijtimoiy-iqtisodiy daromadning oshishiga, davlat daromadlarining oshishiga va jamiyatning yanada uyg'unligiga olib keladi. Bu barqaror o'sish va qashshoqlikni kamaytirishning asosiy omili hisoblanadi.

Fikrimizcha, ta'lim inson kapitalining ajralmas bo'lagi, shuni hisobga olgan holda sifatli ta'lim muassasalarini yaratish uchun ta'limning barcha tarkibiy qismlari sifatini oshirish kerak. Jismoniy imkoniyatlarni yaxshilash muhim, ammo inson resurslariga investitsiyalar muhimroqdir. Inson resurslari investitsiyalari boshqa resurslarni optimallashtirishga qodir bo'ladi. Inson resurslarini shakllantirish boshqa sohalarga sarmoya kiritish samaradorligini oshiradi. Shu boisdan inson resurslarini yaratmasdan boshqa sohalarga investitsiyalar samarasiz bo'ladi nazarimizda.

Mintaqalarda inson kapitali uchun amalga oshirilayotgan innovatsion jarayon haqiqatan ham ko‘rish, missiya va sifat maqsadlariga muvofiq dasturlashtirilgan bo‘lishi kerak. Shuningdek, inson kapitali innovatsion jarayoni kutilgan natijalarni muqobil ravishda qo‘llashi uchun innovatsiyalarni amalga oshirishni tezlashtirishda, turli xil omillarga e‘tibor qaratish orqali barqaror bo‘lishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Claudia Golden (2001), The human capital century and American Leadership: Virtues of the past. The journal of economic history. Vol.61.№2(jun 2001)pp263-292
2. Leggett, C., & Cook, J. (n.d.). Human Capital Development in Singapore.
3. Rusman Alimin (2024), The role of human capital in regional competitiveness: a review// ICBENS 1 (2024)
4. Rastogi, P.N. (2002) Knowledge Management and Intellectual Capital as a Paradigm of Value Creation. Human Systems Management, 21, 229-240
5. Aynaqulov M.A. (2021). Inson kapitalini o‘lchash va baholash usullari. “O‘zbekiston Respublikasining harakatlar strategiyasi: maqroiqtisodiy barqarorlik va innovatsion rivojlanish istiqbollari” Tom 1 №1 (2021) bb 26-31